HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מאי עמא דבר. היאך נוהגים. וכבר נהגו לברך בתחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא:

הדרן עלך ביצד מברכין

שלשה שאכלו וכו' לזמן. להזדמן יחד לברוך ברכה בלשון רבים כגון נברך: **שנטלה תרומתו.** קס"ד (ה) תרומת מעשר שלו שעל הלוי להפריש: **מעשר שני שנפדה.** להתירו באכילה חוץ לירושלים ואת פדיונו יעלה לירושלים ויאכל: **והשמש.** שמשמש בסעודה ואכל עמהם כזית כדי להצטרף עמהם לזמון. וכל הני אצטריך לאשמעינן אע"ג דדמו לאיסור אין כאן ברכה בעבירה כדמפרש ואזיל בגמרא[1]: **עד כמה מזמנין.** כמה יאכל עמהם ויתחייב עמהם בזימון ונפקא מינה להוציאם ידי חובתן אם יתנו לו הכוס לברך: **גמ' מה"מ.** דשלשה ראוים לברכת לירוף: **גדלו לה' אתי.** הרי שלשה. וכן אקרא הבו גודל היחיד אומר לשנים: **אינו רשאין ליחלק.** ולברך כל אחד לעצמו דמפקעי לה לתורת זמון: **שלשה אין שנים לא.** ה"פ דמדקתני אין רשאין ליחלק שמע מינה דשלשה מזמנין שנים אין מזמנין ואפילו לרו דאי אמרת שנים נמי אם רצו מזמנין אמאי אין האחד רשאי ליחלק ליזיל הוא ולא מפקעת ברכת זמון בהכי ויזמנו השנים: **שאני הכא דהוקבעו בחובה מעיקרא.** ואי איזיל הוא מפקעת להו חובה וקמו להו ברשות וגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה[2]: **אולא עמהם.** אין כאן גאוה דניחא להו דמייתי להו לידי זמון. ואי שנים מזמנין אמאי ניחא להו בלאו דידיה נמי אי בעו מזמני: דניחא

דחנקתיה אומצא. ודוקא מיס שאין לו הנאה כי אם לשתות מיס לצמאו והנאה דחנקתיה אומצא אין זה נחשב הנאה אבל שאר משקים שלעולם הגוף נהנה מהן בכל ענין מברך ואפילו חנקתיה אומצא כדאמרינן לעיל (דף לו.) ואע"ג דלרפואה אתי בעי ברוכי ורב עמרם[3] פירש דדוקא לפניו לא בעי ברוכי אבל לאחריו חייב ורבינו משה פירש דלא היא דהואיל ואינו נהנה אפילו לאחריו לא בעי ברכה:

רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות וכו'. פירוש לפניו ופוק חזי מאי עמא דבר והנה נהגו העולם לברך לאחריו אבל לא מצינו לפרש דפליגי בלאחריו דתנא קמא סבר דמברך לפניו ולא לאחריו ורבי טרפון סבר אף לאחריו יברך בורא נפשות רבות דאם כן כי פריך לעיל מרב פפא דמברך (ליקמ') [לסייעיה] ממלתיה דרבי טרפון שהוא תנא[4]:

הדרן עלך ביצד מברכין

שלשה שאכלו כאחת. בירושלמי פריך הכא את אמרת אין רשאין ליחלק והכא את אמרת חייבים לזמן ועתה לכאורה אין זה קשה וכן לקמן (דף ג.) פריך תניא חדא זימנא אין רשאין ליחלק ליינו משום דחייבים לזמן ול"ל דהכי פריך הכא את אמרת דאין רשאין ליחלק דמשמע אם גמרו אכילתן יחד אינו רשאין ליחלק אבל האחד רשאי לגמור סעודתו ולברך קודם חברו וחייבין לזמן משמע דחובת זימון עליהם ואינו רשאין לגמור סעודתן זה בלא זה ומשני שמואל כאן בתחלה כאן בסוף איזהו בתחלה ואיזהו בסוף פליגי בה תרי אמוראי חד אמר נתנו דעתם לאכול זהו בתחלה אכלו כזית זהו בסוף וחד אמר אכלו כזית זהו בתחלה נתנו דעתם לאכול זהו בסוף ורב אלפס תופס דרך [5] ראשון עיקר וה"פ נתנו דעתם לאכול כלומר שהתחילו מתחלה לאכול ביחד זהו בתחלה אז ולדי תובת זימון עליהם אכלו כזית זהו בסוף כלומר אם האחד התחיל קודם חברו בכזית אז ולדי אם גמרו סעודתם יחד חייבים לזמן אבל רשאין לגמור זה בלא זה ולברך.

אבל טבל אין מזמנין עליו. תימה דאמר בערכין (דף ד.) הכל מצטרפין לזמון כהנים ולוים וישראלים ופריך פשיטא ומשני לא צריכא אף על גב דכהן אוכל תרומה וישראל אוכל אלמא אף על גב דתרומה אסורה לישראל אחרי שהכהן יכול לברך עם ישראל לאכול בחולין מצטרפין לזמון והכא נמי היכי דאכל תרומה אכל עובל דאין ראוי לאחרים אמאי אינן מזמנין ויש לומר דאכילת עובל לאו שמה אכילה דלא חזיא אף לכהן אבל תרומה לכל הפחות ראויה לכהן האוכלה [6] והוא הדין אם אכלו שלשתן עובל דאין חייבים לזמן כדאמרינן (בב"ק פ"ע דל"ד) הרי שגזל סאה חטין וטחנה [7] ואפאה ואכלה ומברך עליהן אינו מברך אלא מנאץ מכאן היה אומר רבינו יהודה דשלשה שאכלו והאחד היה מודר הנאה מן השנים והוא אוכל משלו יכול להצטרף עמהם לזימון דהיי דאינו ראוי לאכול עמהם הס ראוים לאכול עמו וכן לענין המזהר מפת של נכרי אבל הוא שלשתן מודרין הנאה זה מזה אין מצטרפין אע"פ שיכולים לשאול על נדרם דהשתא מיהא לא אתשילו: **בקולו של משה.** ואת"ת היכי מייתי ראיה ממשה והא צריך לאתויי דמשה היה מתרגם ולא היה מריס קולו יותר מהקב"ה שהיה קורא והוא שהקב"ה היה קורא ומשה היה מתרגם ופירש רב אלפס בקולו של משה מסתמא משה בכל כחו היה עונה כדי להשמיע קולו לכל העם אבל הקב"ה לא היה צריך להריס קולו שהרי לא היה מדבר אלא למשה לבד ואפילו הכי היה מגביה קולו כדי שלא יהא קולו של משה המתרגם רם יותר מקולו של הקב"ה דאמר אביי קורא: **אם** רצו לזמן אין מזמנין. פירש"י וכן לענין המוציא ושאר ברכות אין ברכת המוציא בין ברכת המזון לשון רש"י לקמן ולא נהירא דלעיל פרק כיצד מברכין (דף נט.) בעובדא דבר קפרא נתן בר קפרא רשות לאחד לברך ושנים הוו התם ועוד אי הוו שלשה התם לא היו שם אלא פירות וכן נמי אמרינן לקמן (דף נג.) דעל המאור אחד מברך לכולן ע"כ נ"ל דבברכה ראשונה מוציאין זה את זה שנים לכ"ע והטעם הואיל ויושבין לאכול יחד דעתן לגרף ואחד מברך להוציא חברו אבל בברכה של סוף סעודה שמסתלקין זה מזה צריך לברך כל אחד לעצמו ויש מתרצים דיש חלוק בין ברכת המוציא דלא הויא כי אם דרבנן ע"כ מוציאין זה את זה אבל בבהמ"ז שהיא מדאורייתא לשם החמירו[8]: **שלשה שאכלו כאחד אין רשאין ליחלק.** מפרש"י אמאי אין רשאין ליחלק האחד מפני השנים כיון דב' נמי מזמנין ליזיל הוא והא לא מיפק' ברכת זמון תימה דלמא טעמא דאין רשאין ליחלק משום דיפטרו לשלשי מברכת הזמון וגם הוא אין לו להפקיע ממנו ברכת הזמון וי"ל דעיקר פרכתו [9] סמיך אסיפא דקתני ד' אין רשאין ליחלק אע"ג דאיכא שנים מכאן וב' מכאן והוי כמו וכו' וכה"ג תמצא בהרבה מקומות ותימה א"כ אמאי לא מקשי מן הסיפא בהדיא ע"כ פירש רבינו יהודה דודאי פריך מרישא וה"ק דליכא למימר דמשום היחיד קאמר דא"כ ה"ל למימר אין היחיד רשאי ליחלק א"נ אין אחד מהם רשאי ליחלק אבל מדקתני אין רשאין ליחלק משמע מכלהו פקע זמון אם נסתלק אחד מהם: והא

מסורת הש"ס

(ה) עיין רבינו יה'. ב) [עיין רבינו שם פסחים נד. מגמות לה:]. ג) [לקמן נ.]. ד) פסחים מט: יומא עט: [ועי' תוס' לקמן מט:] ה) [לקמן ל.]. ו) [לקמן נ.]. ז) [לקמן מז. מז:]. ח) [קידושין לא.]. ט) [ועיין רש"י עירובין יד: ד"ה ר"ט]. י) [נ"ל מפנה רש"ס]. כ) מן הי"ה כו' עד אלא מנאץ רש"ל מ"ז וג"ב אין כאן מקומו. ל) [ומע"ש תוס' בחריטות בביאור הדברים בחולין קו. ד"ה וש"מ].

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה שנטלה תרומתו קס"ד. נ"ב נ"ל דמשום סיפא קאמר רש"י קס"ד וע"ל דף מ"ז ע"ב וא"ל שהוא ט"ס חה קאי אסיפא אבל שלא נעלה תרומתו וק"ל שוב ראיתי בשבת דף קכז פרש"י לשם וכ"ש תרומה גדולה שעל שכאל להפריש והפריש קודם וכו' ע"ש חה מסר כאן:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה אבל טבל כו' **ואפאן** ואכלן ומברך. שם ליתא כן. אלא ואפאה והפריש אלה ואיכך וצ"ע: **תוס'** ד"ה שלשה שאכלו **באחד** אין **ראאין** ליחלק כו' **סמיך אסיפא.** כעין זה בתוס' גיטין דף פ' ע"ב תוס' ד"ה זו דבכי ר"מ וש"נ:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב, ראיתי כתוב בסדר ר' עמרם וכו' הכי שצר ר' פלטוי בר אביי וכו'. ב. בתוס' רי"ש כתוב, דה"פ ג' אין שנים לא וע"כ דשנים רשאים ליחלק אם רצו לזמן אין מזמנים דאי רצו לזמן מזמנים היה לו לשנות ג' שאכלו אין היחיד וכו' אלמא אם רצו לזמן השנים אין מזמנים.

מוסף רש"י

מאי עמא דבר. מה נהגו העם (ערובין יד:). חו היא הכרכה לאמריהם: בא"י אלהינו מלך העולם בורא נפשות רבות וחסרונם, על כל מה שברא להחיות בהן נפש כל חי בא"י חי העולמים. פירוש על המקרא הזה כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם (דברים ח ג) כלומר הקב"ה ברא נפשות רבות ומאכלים הרבה על כל המתאכלים שברא להחיות בהן נפש כל חי, שאין חיין אם לא על המאכלים, כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם (מידור רש"י סי' קסז, הפרדס עמ' קעמ, מחז"ו סי' עא).

הדרן עלך ביצד מברכין

עד כמה מזמנין. מברכין על המזון אחריו (יומא עט:) אי: שלשה שאכלו כאחת דתנן חייבין לזמן ואין רשאין ליחלק (פסחים מט:). ואין רשאין ליחלק. לאתמייני להו בזימון (לקמן נ.).

דחנקתיה אומצא [6] אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי ואמרי לה לרב יוסף הלכתא מאי אמר ליה [7] פוק חזי מאי עמא דבר:

הדרן עלך ביצד מברכין

[1] **שלשה** [2] שאכלו כאחת חייבין לזמן אבל [3] דמאי ומעשר ראשון שנטלה תרומתו מעשר שני והקדש שנפדו [4] והשמש שאכל כזית [5] והכותי מזמנין עליו [6] אכל טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו והשמש שאכל פחות מכזית [7] והנכרי אין מזמנין עליו [8] נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן [9] עד כמה מזמנין [10] עד כזית ר' יהודה אומר עד כביצה: **גמ'** מה"מ אמר רב אסי דאמר קרא [1] גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו רבי אבהו אמר מהכא [2] כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו אמר רב חנן בר [3] אבא [4] מנין לעונה אמן שלא יגביה קולו יותר מן המברך שנאמר גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו אמר ר' שמעון בן פזי מנין שאין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא שנאמר [5] משה ידבר והאלהים יעננו בקול שאין תלמוד לומר בקול ומה תלמוד לומר בקול בקולו של משה תניא נמי הכי [6] אין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא ואם אי אפשר למתרגם להגביה קולו כנגד הקורא ימעך הקורא קולו ויקרא: אתמר שנים שאכלו כאחת פליגי רב ורבי יוחנן חד אמר אם רצו לזמן מזמנין וחד אמר אם רצו לזמן אין מזמנין תנן שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן שלשה אין שנים לא התם חובה הכא רשות תא שמע [7] שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן ואין רשאין ליחלק שלשה אין שנים לא שאני התם דקבעו להו בחובה מעיקרא תא שמע [8] השמש שהיה משמש על השנים הרי זה אוכל עמהם אע"פ שלא נתנו לו רשות היה משמש על השלשה הרי זה אינו אוכל עמהם אלא אם כן נתנו לו רשות שאני התם דניחא

עין משפט נר מצוה

קנב א (מיי' פ"ח מהל' ברכות הל' ל) טוש"ע או"ח סימן רל סעיף ז:
א ב מיי' פ"ה שם הלכה ב סמג עשין מ טוש"ע או"ח סימן קצב סעיף ג:
ב ג מיי' פ"ז מהלכות ברכות הל' כ סמג שם: ג ד טוש"ע או"ח סימן קצו סעיף ג:
ד ה טוש"ע שם סעיף ב:
ה ו מיי' שם הלכה יט סמג שם טוש"ע או"ח סי' קלו סעיף ג:
ז ז מיי' פ"ה מהל' ברכות הלכה ז סמג שם טוש"ע או"ח סימן קצו סעיף ד:
ז ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
ח ט מיי' שם הלכה ח סמג שם טוש"ע או"ח סי' קפד סעיף ו וסימן קלו סעיף ד:
ט י מיי' פ"ז מהלכות ברכות הל' יד סמג שם טוש"ע או"ח סימן קכד סעיף יב:
י כ מיי' פ"ד מהלכות ת"ת הלכה ג ופ"ב מהל' תפלה הל' יא טוש"ע או"ח סי' קמה ס"ג וטור י"ד סי' רמו:
יא ל מיי' פ"ה מהלכות ברכות הלכה י סמג עשין מז טוש"ע או"ח סי' קצו סעיף ג:
יב מ טוש"ע שם וסי' קט סעיף כא:

תורה אור השלם

1. גַּדְּלוּ לַיְיָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו: תהלים לד ד
2. כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:
דברים לב ג
3. וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל:
שמות יט יט

רבינו חננאל

ראסיקנה [הלכה בב]רכות פוק חזי מאי עמא דב[ר]. הדרן עלך כיצד מברכין סליק פ"ו לפ"ש

פרק שביעי

[נ]אכל דמאי וכו'. ראה להלן מז. א ב. **אכל טבל** וכו'. טבל הוא שלא הורמה ממנו התרומה והמעשר]. כותיב שנאמר] הרי שלשה. [ומנין שאין המתרגם רשאי] להגביה קולו יותר מן הקורא שנאמר] משה ידבר והאלהים יעננו בקול בקולו] של משה. ותנו[יא כותיה דאין רשאי] המתרגם להגביה ק[ולו יותר מן הקורא] [אל' ימ]ע[ך הקורא קולו [ויקרא] ..... הענוה אמן [לא יגביה קולו יותר] מן [המ]ברך שנא' ונרוממה [שמו יחדיו]. איתמר שנים שאכלו רב [ור' יוחנן] חד אמ' אם רצו לזומן מזמנין, וחנ[ד אמר] אפילו [אם ר]צו אין מזמנין ושנ[קלינן] וטרינן ... ואסיקנא תסתיים דר' יוחנן הוא דאמר אין מזמנין. וקיימא לן רב ור' יוחנן הלכה ר' יוחנן.